

К. О. Кириловська

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

СТУДЕНТСЬКА ІВАНІАДА

Іван був парубок моторний
І хлопець хоч куди – козак!
В освіті він був ох проворний,
Завзятіший від всіх бурлак!
В Брусилів Бог послав надію,
Єфросі сина дарував
І в шосте молить породілля,
Щоб син її щось збудував!
Іван навчався аж на славу,
І мови учням викладав,
Перекладати мав забаву
І книги мудрії писав!
Міністром став на радість людям,
Хвалити ж вже не має сил!
Та по секрету скажу друзям,
Що збудувати він мав «Рим»...
І збудував! Трудивсь не марно!
Між миловидної краси
Навчальний ВИШ постав прегарно,
Як чиста крапелька роси.
Аж Зевс сплеснув в свої долоні
Намилуватися не міг!
Бо ж не один здійсив ще подвиг,
Й пройшов чимало він доріг!
І важко нам не дивувати,
Як Огієнко все те зміг!
Стоїть і досі альмамати,
Яку він звів по-між доріг!

Отримано: 14.11.2015 р.

М. І. Красуцький

КАМ'ЯНЕЦЬКА СОНАТА НА ТЛІ ОСІНЬОГО ПАДОЛИСТУ

Повість (фрагменти)

4.

Кам'янець – столиця УНР! Хай і тимчасова, у зв'язку з ситуацією, що склалася, а все ж столиця. До міста над тихим Смотричем переїжджають урядові установи, міністерства. Та й сам уряд на чолі з Прем'єр-міністром уже тут. А не-вдовзі і Головний Отаман Симен Петюра разом зі штабом і військовою верхів-

кою з'явиться. А ще – війська, війська сила-силенна. Древнє місто за всю свою історію не бачило такої кількості вояків, техніки, як наразі. Озброєні солдати, гармати, автаз військовим спорядженням рухалися колонами окремими групами кам'янецькими вулицями і, здавалося заповнили геть усю міську територію – і Новий План, і Старе Місто, а водночас і Підзамче, Руські і Польські фільварки.

Будемо тепер жити у столиці – не без тривоги жартували кам'янчани. – Не все же Києву бути головним». Однак люди розуміли, усвідомлювали: Україна у небезпеці, військові дії не припиняються. Червоні загони невпинно просуваються уперед, війська УНР, хоч і намагаються відбивати їх натиск, змушені залишати позиції, на яких ще донедавна почувалися досить упевнено. Лінія фронту то вирівнюється, то знову стає зигзагоподібною. І так ледь не щодня. Тривожні передчуття, неспокійне очікування якихось непередбачуваних перемін, непередбачуваних подій тримали містян у постійній напрузі. І все ж місто жило, діяло. Працювали державні установи, які шойно переїхали з Києва та Вінниці, місцеві підприємства, навчальні заклади. У казармах і на майданах проходили вишкіл солдати.

Софія, як і всі, хто опинився на цю днину у Кам'янці, жила в очікуванні, Що принесе їм день наступний? яким він буде? Знала, вірила: щоб там не було, потрібно працювати, робити свою справу. Робити сумлінно, як велить совість, підказує обов'язок.

Прем'єр-міністр, враховуючи ситуацію, що мала місце в Україні і на Поділлі зокрема, скликав екстренну нараду. На неї були запрошені і високопоставлені урядовці, чиновники різних відомств і структур, місцеві владці. Міністерство освіти представляв, уже в ранзі міністра, професор Огієнко, він же ректор нещодавно відкритого університету. Окрім нього, в аудиторії були заступник міністра, керівники департаментів. Софія Русова також брала участь у цьому представницькому зібранні. Сиділа поруч з колегами, дослухалася до заяв і пропозицій виступаючих, яких було більш ніж достатньо, і мимоволі зловила себе на думці, що всі вони однаково неконкретні, носять загальний характер і зовсім не налаштовують присутніх на те, що необхідно зробити сьогодні, найближчим часом, аби відвернути загрозу, яка насувається, запобігти їй. А робити щось конче потрібно. І негайно, не витрачаючи намарне такий дорогоцінний час. Тож шойно головуничий запропонував висловитись, швидко звелася зі свого місця і пішла до кафедри. Краєм ока побачила, як проводжали її поглядами міністерські колеги, а пан міністр навіть поправив на носі окуляри.

Звісно, хвилювалася: як сприймуть її виступ, чи підтримають? Сприйняли, як належало. Схвально. Як інакше? Вона ж говорила про ті проблеми, яких, як ніколи, багато і що їх конче слід вирішувати. Вирішувати не довготриваючими розмовами, а конкретними діями. Передусім, кожен має відчувати особисту відповідальність за те, що йому доручено, по-справжньому взятися за діло.

Необхідно визначитися, що і кому належить робити, налагодити чіткий контроль за дотриманням дисципліни і порядку в усіх галузях суспільного життя. Належним чином потрібно, налагодити роз'яснювальну роботу серед людей, залучити до її проведення викладачів університету, вчителів, студентів. Неабияку допомогу у цій відповідальній роботі має надати місцева «Просвіта» на чолі з Костею Солухою. Варто також зорганізувати низку виховних заходів для мешканців міста, надто ж молоді, прищеплювати їй почуття патріотизму, любові до України, до всього українського.

Це нині особливо важливо – відчутти себе справжніми українцями, борцями за нашу незалежність, за волю і щасливе життя народу нашого, – завершила свій виступ Софія Русова.

У відповідь – аплодисменти. І схвальні відгуки: «Так!» «Вірю!» «Це – наш обов'язок!» «Слава Україні!».

Не обійшлося без військовиків. До них прислухалися аж занадто уважно. Ще б пак, воєнні дії не припиняються, і якщо у Кам'янці поки що було спокійно, то ніхто не міг поручитися, що так буде і надалі. Військові пропонували свої варіанти, вносили пропозиції як, на їх думку, краще zorganizувати захист міста, інших населених пунктів на випадок вторгнення червоних. Хтось вдався до високопатріотичних закликів змобілізувати геть усе населення, включаючи студентів і гімназистів, навчати військової справі. Поки, мовляв, ще є можливість, поки не пізно.

Повертаючись із зібрання, Софія повернула на ринок, який знаходився неподалік і послугами котрого вона вже скористалася неодноразово. Ринок був стихійний, самоорганізований. Однак тут можна було купити все: і червонобокі подільські яблука, і соковиті, сонцем налиті груші, і сливи, виноград... А ще – м'ясо, сало, пахучі ковбаси, що так і манили до себе, немов би промовляючи: « Купи нас, будь ласка, купи...»

Купила (таки не втрималася!) кілочко апетитної підсмаженої ковбаси та десяток спілих груш і вже збиралася покинути гостинних кам'янецьких продавчинь смакоти, як несподівано почула позад себе: «Панночко, а до мене чом не підходите?» Озирнулася і побачила літню жінку у вицвілому пальтечку і квітчастій хустині. Жінка приязно усміхнулася. Її лагідне обличчя, великі карі очі випромінювали радість і тепло. Хто вона, ця жіночка? Звідки знає її? Чи, може, просто так вирішила привернути її увагу до свого товару? А та все дивилася на неї і посміхалася. Враз зробила крок назустріч і промовила, як до старої знайомої:

– Та я Наталя Петренко, викладачка з університету Святого Володимира. Пригадуєте? Ми ж разом у Києві... Тепер я тут. З чоловіком переїхала, до його родичів. Подалі від більшовиків... А ви що, теж ?..

Софія згадала. Так, вона знала цю жінку. Не раз зустрічалася на різних заходах, спілкувалися. Окрім викладання в університеті, Наталя ще, здається, підробляла у якісь газети, чи то у журнали. Писала і друкувала гострі статті на літературні теми. Ох, і діставалося від неї недолугим поетам і прозаїкам, котрі передчасно завважали себе майже геніями, насправді ж...

Розговорилися. Наталя розповіла про себе, про те, як поневірилися без роботи і фактично без засобів для існування після переїзду з Києва. У Кам'янці їх також не чекали. Чоловікові родичі самі ледве перебивалися – давалися взнаки розруха, економічна і політична нестабільність.

– Город, сад виручають, – скрутно похитала головою жінка. – Якби не овочі та фрукти з власної садиби, не знати, як би виживали і вони, наші родичі, і ми з чоловіком. А так ось... Майже щодня приходжу сюди, на ринок, з корзинами яблук, груш, картоплі... Стою, торгую. Заробляю на прожиття. Інколи більш-менш успішно, а буває, що й вертаю зі своїм добром, нічого не продавши. Он скільки тут всього, очі розбігаються. Чекаю-не дочекаюся, щоби у країні щось змінилося на краще, щоб назад до Києва, повернутися. Так у нас і житло, і все інше...

Наталя оповідала, Софія слухала не перебиваючи. Що ж, вона щиро співчувала їй. І не тільки їй. Сотням, тисячам українців, які опинилися у важких умовах, втратили житло, роботу і наразі живилися лише надією, сподіваннями на те, що щось зміниться, що стане краще. Коли, як швидко? Хтозна, хтозна...

На прощання, Софія порадила знайомій якось при нагоді зайти до неї у департамент. Може, чимось зможе допомогти їхній сімейству.

– От було б чудово! – зраділа бідолашна жінка. – Нам би хоч з роботою улаштуватися. Мені чи чоловікові. Бодай комусь одному...

На серці у Софії було недобре якось. Неспокійно, некомфортно. Чому так трапилося у житті? Навіщо? І чия у тім вина?

5.

У вікно її тїсної і зовсїм не затишної робочої кїмнати (нїяк не викроїть бодай декїлькох годїн, аби навести тут належний лад – робота забирає увесь час, нїц не залишаючи на вїдпочїнок і облаштування) добре вїдно частину старого мїста з Рагушею і округлими банями соборїв, облитї, мов золотом, осїннїм багрянцем дерева уздовж безлюдної – рано їще, день лише розпочїнається, тож хвиля людського волелюддя вїхлюпне дещо пїзнїше – вулицї.

Софїя мовчки зорить туди, за вїкно, на одиноких перехожих, що, не дивлячисьна рань і негоду, як завжди, кудись поспїшають, на вкритї позолотою каштани, якї дедалї інтенсивнїше скидають їз себе жовто-багрянїшаги.

З низького, похмурого неба, затагнутого важкими сїрими хмарами, сїється і сїється холодний, надїїдливий дощ. Не дощ, скорїше мряка. Дощить-мрячить уже другий тиждень. То перестане на короткий час, то знову починає. І так, схоже, без кїнця-краю. Мокне брукївка пїд ногами перехожих, мокнуть перехожї, поспїшаючи невідомо куди, мокне опале лїстя каштанїв, кленїв. Дощить, мжичить...

Софїя сумовито спостерїгає те, що дїється за вїкном, на покритїї, осїннїй падолистом вулицї Старого мїста, ген там, за синьо-фїолетовими обрисами горизонту. На серці було якось неспокїйно, тривожно якось. Звїдки ця незрозумїла тривога? Хтозна. Нїби і немає серїозної причини, а, може, і є. Час бо такий – незрозумїлий, непевний. Фронти, бойовїсська, смертї.

– Скїльки це продовжуватиметься, як довго триватиме? Адже так хочеться спокою, щастя, стабїльностї. Чи настануть вони колись?...

А за вїкном мрячїв прохолодний осїннїй дощ, над будїнками, деревами. Одинокими перехожими – сїрим запиналом висїли важкї олов'яні хмари. Точнїсїнько як у Михайла Коцюбинського, у його повїстї «Фата Моргана». Софїя прочитала цю книгу не одриваючись. Яка правдивїсть у зображенї героїв, яка правда життя! Андрїй, Маланка, Софїйка... А як талановито, витончено описано стан людської душі на тлї природи, осїннїх дощїв... Вона і зараз може повторити майже слово у слово. Тї незабутнї рядки: « Ідуть дощї...»

Софїя любила твори Коцюбинського, читала захоплено, те, що найбїльше подобалось, перечїтувала по декїлька разїв. Ось і «Фату Моргану» перечїтала двїчі, вїдкриваючи щоразу щось нове, особливе. А оповїдання «Харитя», «Цїпов'яз», «Маленький грїшник»?..

Дощ не вшухав. Було чомусь сумно і незатишно. Чому? Рвучкий, пронизливий вїтер, немилосердно зривав з мокрих дерев багряне лїстя і безжалїсно жбурляв його на холодну брукївку.

Осїнь...

6.

Любов до книги, до читання ще з дитинства заповонила Софїю, стала частиною її самої. Де б не була – чи у не вельми затишному вагонї потяга, що розмїрено похитуючись на рейках, вїз її у чергове вїдрядження, продиктоване неспокїйною ситуацією, чи у скромному помешканнї, де проводила сповненї напругою днї і ночї на правах тимчасової квартирантки, вона не розлучалася з книгою. Читання допомагало скоротити час, заспокоїтись пїсля нервового перенапруження. А ще допомагали повернутися у минуле, у тї прекраснї роки безтурботного дитинства, рожевих мрїй. Де вони, тї щасливї днї, чи повторяться колись, бодай у тому, їншому свїтї?...

Серед нагальних проблем, що передували вїдкриттю вишу і початку його академїчної дїяльностї, однїєю з найактуальнїших була органїзація і функціо-

нування університетської бібліотеки. Цією справою займалися усі – від ректора, професора Огієнка до рядового чиновника-управлінця, студента.

Софія, звісно, не могла не долучитися до формування книгозбірні. Передовсім, відгукнувшись на заклик професора Огієнка, передала власні книги, які прихопила з собою, їдучи до Кам'янця, звернулася із проханням допомогти вузівській бібліотеці до своїх знайомих, колег. Були серед них відомі науковці, письменники, діячі освіти і культури. Ті, щоправда, не всі, відгукнулися. Бібліотека наповнювалася. У її фондах з'явилися книги українські, російські, французькі, польські, німецькі... Оголошення про збір книг для новоствореного університету постійно друкувалися у місцевій газеті. Кам'янчани охоче відгукувалися на них.

Як стверджувала згодом Олімпіада Пащенко, котра також мала безпосереднє відношення до організації бібліотеки, основою для бібліотеки послужили книги, що їх привіз з Києва Іван Огієнко, а також дублікати з інших вищих шкіл (духовної академії, Київського університету Св. Володимира та ін.) і державних книгозбірень Києва. Невдовзі кількість книг університетської бібліотеки сягнула за 30.000 томів, крім бібліотеки богословського факультету, до якого перейшла ще фундаментальна бібліотека духовної семінарії. На особисте прохання ректора Огієнка більше 1000 цінних книг, серед яких багато українських стародруків, передала університетові Українська Державна гімназія імена Степана Руданського, у якій колись навчався видатний поет...

Керував університетською бібліотекою, а також очолював створене згодом Кам'янець-Подільське Бібліотечне Товариство» (в серпні 1919 року) Степан Сірополко, який за сумісництвом викладав в університеті бібліотекознавство і зарекомендував себе висококваліфікованим фахівцем, справжнім організатором бібліотечної справи. Допомагали йому Іван Сливка, Михайло, Ясинський, Лев Биковський та інші відомі діячі українського визвольного руху, котрі багато зробили для становлення освіти, науки і культури на Поділлі.

Софія Русова активно співпрацює з університетською бібліотекою, бере участь не лише у формуванні її книжкових фондів, а й у проведених книгозбірною заходів, літературних вечорів тощо. Вона неодноразово зустрічається з Степаном Сірополком, Іваном Сливкою, іншими працівниками бібліотеки, спільно обговорюючи різноманітні питання бібліотечної діяльності.

Особливою повагою у неї користуються очільник книгозбірні Сірополко, людина закохана у книгу, у свою справу, вірним якій він залишався впродовж усього життя. Гарно відгукується і про І. Сливку, М. Ясинського, Л. Биковського.

Працівники бібліотеки, активісти «Бібліотечного Товариства» тісно співпрацюють з Русовою, з очолюваним нею департаментом, вишукують нові форми і шляхи подальшого розширення співпраці, поліпшення її ефективності.

На одному із засідань «Бібліотечного Товариства» Софія Русова виступала з повідомленням про свою діяльність. Аргументований, збагачений конкретними фактами виступ викликав зацікавленість у присутніх, посипались численні запитання, на які вона дала вичерпні відповіді. З того часу її авторитет в університетських колах значно виріс. До її думки стали прислухалися з посиленою увагою, запрошували на різні заходи, що проводилися в університеті та у місті.

Тією безрезневої днини, коли навколо раптом повіяло весною, а на Кам'янецьких крутосхилах весело задзвеніли перші гамірливі Софія струмки, Софія поспішала до міського театру, де мав відбутися вечір, присвячений Тарасу Шевченку. Про захід на пошанування Великого Кобзаря зарані сповістила місцева преса, про нього розповідали розклеєні на парканах, стінах будинків рекламні оголошення. Біля одного з таких зупинилася, стала читати

текст. Ого, молодці тутешні аматори! Виявляється, окрім доповіді про життя і творчість великого поета, зі сцени звучатимуть його вірші, лунатимуть пісні на Шевченкові поезії. Виконуватимуть їх знані у місті артисти, а також маловідомі виконавці-вчителі, просвітяни інші любителі творчості Тараса Григоровича.

Вечір зібрав ледь не усю Кам'янецьку інтелігенцію. Простора зала була заповнена вщерть. Софія віднайшла місце неподалік підмостків в оточенні молодих дівчат, схоже – гімназисток. Вони жваво обговорювали програму вечора, сперечалися. Про що? А хіба це так важливо? Молодь є молодь, енергія, емоції нерідко вихлюпують через край. Тож нехай...

Захід вдавсь. І доповідь, і всі інші номери, виступи присутні зустрічали гучними аплодисментами, схвальними вигуками. Софія також щосили плескала у долоні. Тішилася: живе Шевченкове слово, додає сили і наснаги. Кличе до боротьби тисячі, мільйони українців.

7.

Сон, що наснився Софії, у її кам'янецькому помешканні, не був для неї чимось екстраординарним. Вона часто згадувала роки спільного проживання з усією родиною, матір, батька. Особливо закарбувалися у пам'яті безтурботне дитинство, щасливі й сонячні його дні, коли, здавалося, усе довкола існує для тебе і нічого неможливого немає і не може бути. Йі ні в чому не відмовляли, все робилося для неї, її братиків і сестричок, щоби їм було комфортно завжди й в усьому, щоби вони були задоволеними. Хіба могло бути по-іншому? Їх любили, для них старалися. Та й вони, власне, не вимагали чогось особливого, якогось незвичного ставлення до себе, підвищеної уваги чи що. Надто ж Софія. Росла фізично здоровою, обдарованою, енергійною дівчинкою. З раннього дитинства виявляла неабияке зацікавлення літературою, історією. Просиджувала за книгами цілими днями. Вольтер, Дідро, Жан-Жак Руссо, Шевченко, Леся Українка, російські класики: Пушкін, Лермонтов, Некрасов. А ще – Іван Котляревський, Нечуй-Левицький, Коцюбинський... Читаючи, пізнавала складну діалектику буття, життя у його реальних проявах. Батьки допомагали донечці, приділяли їй, іншим дітям достатньо уваги. Постійні спілкування, вечори у колі сім'ї, бесіди на різні теми за філіжанкою чаю або кави, зустрічі з цікавими людьми... Все це збагачувало, розширювало кругозір.

Софія жадібно вбирала у себе все, що мало для неї бодай якусь цінність, як мовиться, схоплювала на льоту. Батько і матінка раділи, що у них така донька, заохочували її потяг до занять літературою, ранню цікавість до історичного минулого. Та найбільше, чого бажали Русові-старші, це щоби Софійка зростала хорошою, порядною людиною, щоб знайшла гідне місце у житті, в цьому неспокійному світі. Вони ж бо уже були свідками бурхливих подій початку двадцятого століття – революції 1903-го, 1905-го років, коли руйнувався звичний спосіб життя, горіли панські садиби й маєтки. Софійка нерідко задумувалася над тим, чому одні живуть заможнo, комфортно, у розкошах, а інші злидарують, змушені відмовляти собі в усьому. Чи ж справедливо це, хто в цьому винен? Відповідь приходила сама по собі: усі люди народжуються для щастя, кожен по-своєму має бути щасливим. Так і у Святому Письмі мовиться. Значить, за щасливе життя треба боротися. Але це ніяк не означає, що потрібно руйнувати, палити, вбивати. Для цього є інші засоби, інші шляхи. Прийнятніші, цивілізованіші. Які саме варто обирати для досягнення мети?

Розмова, яка відбулася у неї з матір'ю у сні, до якої не раз зверталася Софія, не була винятковою. Вони торкалися того, про що йшлося, задовго до її приїзду до Кам'янця. Матінка постійно нагадувала донці, що для неї має бути найважливішим, визначальним у житті.

Скільки Софія себе пам'ятає, їй завжди й у всьому намагалися прищеплювати повагу до людини, незалежно від її стану чи майнового статусу, ким вона, ця людина, була у реальному світі, яке місце, посаду яку б не займала.

Усі ми прийшли у цей світ такими, якими сотворив нас Всевишній, – чула не раз від матінки. – Кожна людина має нести у своєму серці добро, чесність, порядність, любов до ближнього, до всього, що її оточує, і робить лише добро, гарні вчинки, примножувати те, чим обдарував її Господь. Якби не склалося у тебе у житті, завжди вір у добро і справедливість, роби все для того, щоб добро перемагало зло, щоб всім, з ким звела тебе доля на нелегкій життєвій дорозі, було якнайліпше. А тому, хто творить добро, дарує його іншим, відчуває Бог. Сторицюю відплачує. Добро завжди перемагає. Так було, так є і так буде. На цьому існує свідок, це головний закон, за яким ми живемо...»

Подібне чула не лише від матінки. Любов до людей, до рідної землі, до краю, де жили твої предки і де живеш ти, виховували у дітей і батько, і уся родина. Одними розмовами, повчальними сентенціями, звісна річ, не обмежувалися. Цьому були підпорядковані увесь спосіб життя сім'ї, поведінка, уклад життя кожного члена родини.

Якось Софійка, ще зовсім малою, ненароком образила сусідську дівчинку, свою ровесницю. Дівчинка була з небагатої сім'ї і, либонь, відчувала це. У подружки Софії не нав'язувалась, під час спільних дитячих ігор, які здебільшого відбувалися у їхньому, Русових, саду чи у просторому дворі, трималася якось насторожено, боязко. Софійка довго спостерігала за нею, за її поведінкою, а тоді сказала: «Я не буду з тобою гратися. З Танею, Анютою і Еммою буду, а з тобою – ні. Ти якась дивна!»

Дівчинка розплакалася і пішла додому. Не з'являлася у їхній компанії десь з тиждень. Матінка помітила тиждень відсутності маленької сусідки. Запитала у Софійки, в чому справа. Вислухавши пояснення донечки, не на жарт розгнівалася. «Як ти могла? Негайно попроси пробачення у дівчинки, – наказала. – І запроси її до нас. Будь з нею якомога уважнішою, щирою. Не можна ображати ні з того, ні з сього людину, хай ще зовсім маленьку і не із заможної сім'ї. Ніколи не вважай себе кращою, розумнішою від інших. Неправильно це, не по-людськи. Запам'ятай...»

Софійка запам'ятала цей урок назавжди. А з тією дівчинкою вони стали найближчими подругами. Дякуючи матінці, вона таки перепросила малу сусідку, вибачилася перед нею і надалі була обережнішою і обачливішою у спілкуванні з однолітками, виявляла більше такту і поміркованості. Ці риси характеру зберегла і через роки, коли стала дорослою, з головою поринувши у водоворот суспільного життя, революційних подій. Так, життя вчило її на кожному кроці, непросту науку спілкування з людьми, вміння орієнтуватися у винятково складних обставинах, приймати оптимальні рішення у процесі роботи, вчилася на власних помилках, намагаючись їх не повторювати. Щоправда, не все вдалося, далеко не все йшло гладко, так, як того хотілося б. Однак позитивним був досвід, що його вдалося надбати, а відтак і принагідно використовувати.

Досвіду їй бракувало, та хіба лише їй? Бурхливі революційні події, гостра політична боротьба вимагала неабиякого вміння оцінити ту чи іншу ситуацію, зробити вірний її аналіз і, вже виходити з цього, діяти. Нерідко – на власний розсуд, беручи на себе всю відповідальність. Не лише за свої, власні дії, а й за їх наслідки. Вона усвідомлювала: за її рішеннями, діями стоять люди, десятки, сотні, а то й тисячі людей, їх долі, їх майбутнє. Тож потрібно не боїтися відповідальності, не уникати труднощів. Треба іти вперед і далі, долаючи перешкоди. Інакше не домогтися успіху, не перемогти...

Ідею відкриття на Поділлі першого в Україні Українського університету Софія як і все українство, зустріла схвально, з неабияким піднесенням. Адже такий вищий навчальний заклад був конче потрібний. Та ще й з українською мовою навчання і викладання. Віднайшлося і приміщення – колишня технічна школа. Місцева влада, давши дозвіл на відкриття вишу й отримавши після подолання цілої низки труднощів і перепон з боку центральних установ та інституцій, котрі вважали клопотання про те, щоб у хай губернському, але все ж таки периферійному, заштатному Кам'янці-Подільському університету справою не вельми реалістичною, при підтримці громади взялася за роботу. Кам'янецькі «ходаки» пробивалися до військових кабінетів, наполегливо стукали у двері міністерств очільників держави. Доводили, переконували. І таки домоглися свого: Роботи по створенню вишу, його розбудові набирали темпів. У значній мірі сприяли тому і активна підтримка Міністерства освіти, яке незабаром (уже після відкриття університету) очолить, залишаючись водночас і ректором вишу, професор Іван Іванович Огієнко. А поки що Міністерством освіти і науки УНР керує інша людина, справжній патріот України і державник. Він, як і більшість чиновників із міністерства, переконаний: університету у Кам'янці бути! І намагається робити все можливе, аби прискорити реалізацію наміченого. Але для цього потрібні не лише бажання і воля, а й чималі кошти. А де їх узяти? Війна, розруха... І все ж спільні зусилля, наполегливість принесли бажаний результат. Частину фінансів виділила центральна влада, решту – добродійні внески, пожертвування. Роботи на університетських об'єктах велися за чітким планом, організовано і на належному рівні. До того ж у проведенні будівельних, інших робіт постійно допомагали мешканці міста – робітники, інтелігенція.

Іван Іванович Огієнко, його найближчі помічники, незважаючи на зайнятість, також часті гості на об'єктах. Контролюють якісь виконаних робіт, радяться, що і як зробити краще, підказують.

Софія Русова – серед тих, хто палко підтримав відкриття Університету у місті над Смотричем. Намагається у всьому сприяти важливій справі, зі свого боку робить усе можливе, аби роботи завершилися своєчасно, щоб Український університет на Поділлі гостинно розчинив свої двері для сотень студентів-українців, у тому числі юнаків і дівчат з простих дітей. Аби вони, врешті-решт також одержали право на освіту та ще й рідною, українською мовою.

Працюючи у департаменті Міносвіти, Софія постійно цікавиться університетськими справами, відвідує об'єкти, на яких ведуться роботи по завершенню будівництва та підготовці до урочистого відкриття вишу. Часто спілкується з Іваном Огієнком, бере активну участь у розв'язанні нагальних проблем. Їх, тих проблем, було чимало. Та завдяки винятковій енергії, наполегливості і цілеспрямованості ректора, губернських та міських діячів, благодійників більшість із них вдавалося вирішувати.

Софія Русова в епіцентрі подій, які передують відкриттю університету. Вона бере участь у засіданнях комісії, створеній спеціально до цієї дати і до складу якої увійшли ректор, провідні науковці з університету, представники губернської та повітової управи. Нерідко під час засідань комісії розгоралися гарячі суперечки, не всі її члени погоджувалися з тими або іншими пропозиціями, вносили зміни, поправки. Однак справи просувалися, омріяний час відкриття університету наближався, ставав реальністю.

Софія раділа разом з усіма, хто був особисто причетний до створення Українського Університету на Поділлі, хто стояв біля його витоків і зробив вагомий внесок у цю справді велику, благородну справу.

До урочистого відкриття вишу залишилися лічені дні.

Отримано: 23.05.2016 р.